

כתובת האתר של ישיבת "אשרי האיש" – ההרצאות של הרב יוסף צ. בן-פורת

www.emuna.info

שיחתו השבועית של

ראש הישיבה – הרב יוסף צ. בן-פורת

מעשה תמר ויהודה – תעלומה ופשרה

פרשת וישב, שנת תשע"ד

פרשתנו הציבה זה לצד זה, שני ניסיונות גדולים וקשים מאוד. מן העבר האחד, ניסיונו של יהודה הבכיר שבין בני לאה. מן העבר השני, ניסיונו של יוסף, הבכיר שבבני רחל.

ומעניין ששני הניסיונות, גם אם לא זהים, ואף לא דומים הם, הרי שיש להם מכנה משותף. בשניהם מגיעים המנוסים עד מצב של מסירות נפש. בניסיון אחד – זה של יהודה – ישנו סיום טוב לכל המעורבים בו. הניסיון השני מסתיים באופן הרבה יותר קשה!

המעשה הראשון מתרחש בין יהודה לתמר. תמר נידונה למוות בעוון זנות, יהודה נמצא בבית הדין (תנחומא ישן), והוא זה שסומך את ידיו על גזר הדין, ואומר: "הוֹצִיאוּהָ וְתִשְׁרֹף" (בראשית לח, כד). אולם, אז רואים הדיינים לפתע, מחזה לא צפוי, תמר מוציאה את הערבון שקבלה מיהודה, מניחה אותו לפניהם, ואומרת: "לְאִישׁ אֲשֶׁר אֵלֶּה לוֹ אֲנֹכִי הָרָה", ואז פונה היא אל יהודה ואומרת בתחינה: "וְתֹאמַר הָפֶךְ נָא לְמִי הַחֲתָמָה וְהַפְתִּילִים וְהַמָּטָה הָאֵלֶּה" (לח, כה). **היא אינה מוכנה לחשוף, גם בבית הדין, מי גרם לה להרות, ברם, מטענתה משתמע, שבאם אמנם יתברר, מי הוא אותו אדם, אזי חייה ינצלו.** אבל לא ברור לנו, **למה היא אינה מוכנה לגלות את שמו של אותו אדם**, שהרי ברור לכולנו, שהיא יודעת מי הוא, מפני שהשאיר בידיה חפצים מאוד אישיים.

אולם, קודם לחשיפת המוצגים בפני יהודה, עבר על תמר רגע מאוד מביך, מאוד קשה ומפחיד. לפתע, נעלמו ממנה, אותם חפצים אישיים אשר ברוב חכמתה נטלתן מיהודה, בעת מעשה, מתוך כוונה שיעמדו לה בבוא היום שתועמד לדין. וכך נאמר בתרגום המיוחס ליונתן בן עוזיאל [בתרגום חופשי]:

"תמר מוצאת להשרף ותבקש שלש המשכונות **ולא מצאתם**. תלתה עיניה לשמי מרום וכן אמרה: '**אבקש רחמים מלפניך ה'** ענני בעת צרתי זו והאירה עיני, ואמצא שלשת העדים, ואני אקים לך מירכי **שלשה צדיקים** אשר יקדשו שמך וירדו לכבשן אש בבקעת דורא' (דניאל ג) באותה שעה רמז הקב"ה למיכאל **והאיר עיניה ומצאתם**. ותקח אותם ותזרוק אותם לפני רגלי הדיינים ותאמר איש אשר אלה המשכונות שלו, ממנו אני הרה. **ואף על פי שאשרף אין אני מפרסמת אותי!** אבל ריבון העולם יתן בלבבו שיכיר אותם ויציל אותי מן המשפט הגדול הזה".

מפירושו של ריב"ע רואים, שתמר היתה בעלת רוח"ק, שהרי ראתה שבעוד למעלה מאלף ומאה שנה שלשה מצאצאיה – חנניה, מישאל ועזריה – יקדשו שם שמים בפרהסיא בצורה נפלאה, בשעה שיסכימו ליפול לכבשן ובלבד שלא להשתחוות לצלם של נבוכדנצר. אנו גם רואים את גודל אמונתה ובטחונה בה', שמיד כשהיא נתקלת בבעיה, אובדן חפצי העירבון, היא פונה בתפילה ממעמקי הלב לבורא עולם, שיחזירם אליה.

ובתלמוד, במסכת סוטה (י, ב) מופיע דבר זה, באופן חד יותר: "אמר רבי אלעזר לאחר שנמצאו סימניה **בא סמאל וריחקן** בא גבריאל וקירבן", ופירש"י: "סימניה. חותמו ופתילים ומטה, שבא סמאל שהוא שר של אדום וריחקן כדי **שתשרף ולא יצא דוד ממנה** המכה את אדום בגיא מלח".

מיד בא המלאך גבריאל וקירבן לסימנים, כדי שתוכל להביאם ליהודה, ותינצל מהשריפה, ועל כן אמר הכתוב "מוצאת", שהוא לשון של מציאה. נשאלת השאלה, למה לא אמרה ליהודה באופן גלוי ובוטה, שהיא הרה ממנו? כפי שהיתה עושה כל אישה אחרת? שאלה זו, צריכה מענה. כמה חודשים לפני כן, התרחש אירוע, שגם הוא חריג ומפתיע! מתמיה מאוד, הטעון הסבר:

"וַיִּרְאֶה יְהוֹדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוּנָה כִּי כִסְתָהּ פָּנֶיהָ: וַיֵּט אֶלֶיהָ אֶל הַדֶּרֶךְ" (שם, טו-ז). יהודה שהיה הבכיר בבני יעקב, שהרי מינוהו האחים למנהיג עליהם (יעויין רש"י לח, א), ומכאן, שהיה צדיק וקדוש עליון. פונה על אם הדרך, לאשה שחשבה לזונה. מעשה כגון זה, אין הדעת סובלתו ומה עוד, כשהוא נעשה בחברת רעהו, חירה העדולמי. ובאו חז"ל במדרש, ופירשו לנו ברוח קודשם, את אשר סתם המקרא:

"אמר ר' יוחנן בקש לעבור וזימן לו הקב"ה **מלאך שהוא ממונה**

על התאווה. אמר לו יהודה היכן אתה הולך? מהיכן מלכים עומדים?

(ופירש"י: מהיכן מלכים מהיכן גואלים יוצאין **כי אם מכאן!**) מהיכן

גדולים עומדים? ויט אליה אל הדרך, **בעל כורחו שלא בטובתו!**" (בי"ר פה, ח).

כלומר, שבא מלאך וניסה **לפתות את יהודה על ידי מחשבות של 'מצוה'**,

שבאם יגש אל אותה אשה רעולת פנים, יביא הוא מלוכה וגאולה לעולם! אם כן, הרי

לפניו מעשה חשוב עד מאוד. ואף אם לעבירה יחשב, הרי שמותר לו דבר זה, מפני

שלמדנו "גדולה עבירה לשמה ממצוה שלא לשמה" (נזיר כג, ב). אולם, יהודה לא נענה

לקריאותיו של המלאך הממונה על התאווה. כדרכם של הצדיקים, שאף שכשעוטף

היצה"ר מעשה עבירה באיצטלא של מצוה, אין הם נופלים בפח, מזהים הם

שעבירה לפנייהם, ונמלטים ממנה כמפני אריה טורף. ואז, בא **המלאך** וגררו **"בעל**

כורחו שלא בטובתו!" כלומר, היה כאן "דחף שלא ניתן לכיבוש"!

כך סיבבה ההשגחה העליונה, שפרץ וזרח יבואו לעולם מיהודה עצמו ולא

משלה בנו. "ולאל יתברך נתכנו עלילות שרצה שיהיה זרעה מיהודה שהיה **יותר שלם**

ורצוי משלה וממנה [וממנו] יהיה משיח צדקנו" (ספורנו לה, טז). ונסתרים המה דרכי ה',

ורחוקים מחשבותינו ממחשבותיו, ויש ודברים גדולים נעשים על ידי מעשים

'מכוערים' בעינינו ומי בא בסוד ה'? (יעויין אור החיים בר' מט, ט).

המלאך שדחף בכוח עצום את יהודה נוצר על ידי מסירות-נפש של תמר!

לאחר העמקה, מאמר זה צריך עיון. מי שלח מלאך זה? הלו, פירוש המילה

'מלאך' הוא שליח. אמנם, נאמר 'זימן לו הקב"ה', אולם, לכל דבר יש סיבה. וכאן

השאלה הקשה, האם הקב"ה יכול לשלוח מלאך **להחטיא אדם בעל כורחו?** הלוא,

בכך נשלל כוח הבחירה מן האדם. ואף אם תאמר, שלמעשה לא הייתה זאת עבירה,

שהרי הייתה זאת יבמתו, ובאותה תקופה נהגה מצוות יבום גם בכלה ולא רק באשת

אח (רמב"ן לה, ח). ברם, עדיין שם עבירה על מעשה זה. שהרי לימד רבי עקיבא (נזיר כג, א)

שאף אם נתכוון אדם לאכול בשר חזיר, ועלה בידו בשר טלה, עדיין מעשה חטא הוא

וצריך האדם כפרה. למרות, שבפועל לא עבר עבירה. אבל מאחר ובעשותו את

המעשה, התכוון ורצה האדם לעשות עבירה, דבר זה, כבר לחטא נחשב! ואם אדם

רגיל מן השורה, צריך כפרה על מעשה כגון זה, צדיקים שהקב"ה מדקדק איתם

כחוט השערה, על אחת כמה וכמה. היוצא מדברינו, שלמרות שבפועל יהודה לא עבר

עבירה, שהרי מעשה יבום היה כאן, אולם, מאחר ויהודה לא ידע שזאת תמר, ולא

התכוון למעשה מצוה, הרי בודאי, שיש כאן מעשה פגום עד מאוד. ומכאן, שלא

יתכן, שהקב"ה שלח מלאך זה. שהרי יש בכך ביטול כוח הבחירה של האדם, שהוא

מיסודות האמונה. אם כן, שאלתנו בעינה עומדת, מי שלח מלאך זה? ולענ"ד, שהמלאך נוצר על ידי תמר!

כבר אמרו חז"ל, שבכל מצוה שאדם עושה, הוא בורא מלאך טוב, כמו שכתוב

במדרש דוד (מיוחס לרבי דוד הנגיד בן רבי אברהם בן הרמב"ם ז"ל):

"ראב"י אומר שמי שעשה מצוה אחת כראוי ר"ל בשמחה וטוב לב **יבא ממנה מלאך** ילוהו בדרכים הפחתים שילך בהם וימנע מעליו כל נזק וישמרהו מן הנפילה בשתוף, ובשביל זה נקראו הצדיקים והצדיקות 'אנשי חיל' לפי שהם ילכו לפנייהם חיילים הרבה מן המלאכים שנבראו מן המצוות ויהדפו מעליה כל פגע רע בעולם הבא, אבל אם עשה המצוה בלי חשק או בעל כרחו יבא ממנה מלאך אלם לא ידע דבר בשביל זה אשריו למי שיעשה המצוה בלב טוב וגיל ושמחה ועל מנת שלא לקבל פרס אלא מאהבת הבורא ית'".

גם מהרח"ו ז"ל כתב (שערי קדושה ג, ז): "נתבאר בדברי רבותינו זכרונם לברכה (אבות ד, יג): 'העושה מצוה אחת, קונה לו פרקליט אחד' **ונוצר ממנה מלאך ממש**".

אמרו חז"ל (מכות י, ב): "בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו", וביאר המהרש"א:

"דלא קאמר שמוליך אותו הקב"ה אלא מוליכין אותו והוא על פי מה שכתבנו בכמה מקומות שכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם הנה הוא **בורא לו מלאך לפי ענינו** אם לטוב אם לרע ועל כן אמר בדרך שאדם רוצה לילך שהרשות בידי האדם ממנו ית' ב"ה שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים אבל כפי רצונו ודעתו של אדם **מוליכין אותו אותו המלאכים הנבראים** מאותו רצון ומחשבה אשר בו".

על הפסוק: "אם יש עלי מלאך מליץ אחד מני אלקי וגו' ויאמר פדעוהו מידת שחת" (איוב לג, כג-כד), ובמס' שבת (לב, א): "ר' אליעזר בנו של ר' יוסי הגלילי אומר אפילו תשע מאות ותשעים ותשעה באותו מלאך לחובה ואחד לזכות ניצול שנאמר 'מליץ אחד מני אלקי'". וכתב המהרש"א (חידושי אגדות, שם):

"מזה נראה מפורש כדעת חכמי האמת שכל מצוה שעושה אדם **בורא לו הקב"ה מלאך** מליץ ופרקליט טוב וכן בהיפך בעושה מעשה רע בורא לו מלאך רק וקטיגור ומיהו קצת דחוק לפי זה לר"א דאפילו תתקצ"ט באותו מלאך לחובה היאך אפשר דבמעשה אחד יהיה תתקצ"ט פנים לחובה ואחד לזכות ויש ליישב".

תשובה מצאנו בדברי מרנא הגר"א ז"ל בביאורו למשלי (טז, יא): "כי בכל מצוה בורא מלאך, ואם יש במצוה תשע מאות ותשעים ותשעה חלקים **לשם פניה אחרת**, וחלק האלק **לשם שמים**, ניצול".

כלומר, שאיכותו של המלאך תלויה בכוונת האדם בשעת עשיית המצוה. והדברים זהים למה שכתב רבי דוד הנגיד ז"ל. יוצא אפוא, שכגודל כוונת האמת בעת עשיית המצוה, כך כוחו ועוצמתו של המלאך הנברא ממנה. גם רבינו השפת אמת זצ"ל כותב במספר מקומות: "מכל מצוה נברא מלאך"

(וישלח, תרמ"א ועוד).

אם זו מצוה קלה ופשוטה, נוצר מלאך קטן. אם זו מצוה גדולה, חשובה וקשה, נוצר מלאך גדול בדבור. כדי לדחוף את יהודה, שגיבור גדול היה בגוף וברוח, היה צריך מלאך גדול ועצום. ברור, שלא ממעשה יהודה נוצר מלאך זה, וכפי שהסברנו, אין הדעת נוטה שהקב"ה שלח מלאך לעשות תפקיד זה. לכן, נלענ"ד, שאותו מעשה נועז, שכל כולו **מסירות נפש, שעשתה תמר, הוא שברא את אותו מלאך חזק, שדחף את יהודה לעברה.**

צניעותה המפולגת של תמר

בכדי להבין דבר זה, נפנה את מבטנו אל תוככי מעמקי נפשה של תמר. צדקת זו, עשתה מעשה חסר פשר לחלוטין! שהרי הייתה, אשה צנועה שבצנועות, כמו שדרשו חז"ל, שהסיבה שיהודה לא זיהה אותה, למרות שהייתה כלתו פעמים, שהייתה נשואה לשני בניו, בזה אחר זה. ומאז, לא עבר זמן רב ולמרות זאת, לא הכירה, וזאת מפני, שלא ראה את פניה מעולם! היש צניעות גדולה מזו? כך דרשו חז"ל:

"וַיִּרְאֶה יְהוּדָה וַיַּחְשְׁבֶהָ לְזוֹנָה כִּי כִסְתָה פָּנֶיהָ מִשּׁוֹם דְּכִסְתָה פָּנֶיהָ חֲשֵׁבָה לְזוֹנָה? א"ר אלעזר שכסתה פניה בבית חמיה" (סוטה י, ב). ופירש"י: "שכסתה פניה בבית חמיה - **ולא ראה אותה כל הימים שגזלה בביתו** לפיכך לא הכיר בה". והמהרש"א ביאר: "הכרח הגמרא שמוכרחים לפרש שכיסתה בבית חמיה את פניה ולכן לא הכירה, שאין לפרש, שכיסתה עכשיו פניה, ולא היה יכול לראותה ולהכירה שהיא תמר, ולכן חשבה לזונה. שהרי אין דרך הזונות לכסות פניהם, ולכן גם אם לא הכיר בה שהיא תמר עדיין לא היה לו לחושבה לזונה... והטעם שחשבה לזונה הוא בגלל שישבה בפרשת דרכים".

ולא זו בלבד, אלא שבאו חז"ל והורונו, שכל מה שזכתה שיצאו ממנה מלכים ונביאים, **בזכות צניעותה המופלגת** היה:

"דא"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל כלה שהיא צנועה בבית חמיה זוכה ויוצאין ממנה מלכים ונביאים מנלן מתמר" (סוטה י, ב).

ברם, אם זו אישיותה של תמר, ניצבים אנו לפני קושי גדול: איך אשה כזו, אוזרת אומץ להתנהג בצורה נועזת ושפלה כל כך, כפי שנהגה? שהרי המעשה בעצמותו אומר דרשני. אומנם, רצונה מובן מאוד. היא רצתה להתחבר למשפחה החשובה ביותר בעולם, יעקב ובניו, וביחוד ליהודה עם רום מעלתו. כפי שפירשו חז"ל: "לפיכך הפקירה עצמה אצל יהודה שהיתה מתאוה להעמיד ממנו בנים" (הוריות י, ב. וברש"י כאן). והנה נודע לה, שיהודה הולך לגוז את צאנו. היא מחליטה, שזו השעה הכשרה לביצוע המעשה. אבל מנין עלתה על דעתה מחשבה כה משונה, שקשה אף להגדיר את דרגת המוזרות שבה, שאם היא תעמוד על אם הדרך, יהודה יסור אליה! שהרי, כבת משפחה הכירה, וידעה גם ידעה, את עוצם דרגת קדושתו ומעלתו הרוחנית, שאין חקר לה. **הכי צד זה עלה במוחה שיש סיכוי כלשהו, ולוא, אחד למיליארד, שמאוייה יתגשמו!** הלוא, אף במוח קודח של אדם הוזה, לא עולים דמיונות כגון אלו! יתר על כן, אף אילו היה מקום להניח, שלא ידעה את דרגתו הרוחנית, וכי למה שיסור דווקא אליה? וכי חסרות נשים מסוג זה בעולם??

תמר עובדת את השי"ת במידת "עזות דקדושה"

מן ההכרח לומר, שראתה ברוח הקודש, שכך, ורק כך, צריך להגיע אורו של משיח, מן העולם הגבוה ביותר אל עולמנו זה! ולשם כך, הייתה מוכנה למסור את נפשה בכל "העזות דקדושה" שהיתה בה, ובכוח מסירות נפש זו, בטחה בה', שימלא את משאלתה וידחוף את יהודה אליה! וכך כשהיא פועלת באופן של 'שבירת המידות', שוברת לשעה את מידת הצניעות הנעלית, אשר בה, ועוטה על עצמה תחפושת של פריצות, שכל כך נוגדת את אופיה וגורמת לה גועל נפש. יודעת היא, שבכך שהיא מקריבה את כבודה, ומוסרת את נפשה בכדי להביא גאולה לעולם ולהרבות כבוד שמים, יש לה לבטוח שבכוח זה, **יביא הקב"ה את יהודה אליה ויהי מה!** שהרי כוח האמונה בבו"ת הוא ללא גבול ושיעור. וכבר ידוע המעשה, בצדיק הנשגב המלוב"ן, רבי יעקב אבוחצירא זצ"ל, ששט על המחצלת בכוח אמונתו, שאם רצון ה' שיגיע ליעד הנצרך, אף אם בעל האוניה מסרב להשיטו, הרי שיד ה' לא תקצר, שמחצלת פשוטה תעשה זאת.

בכך פתרנו את הבעיה, מאיזה כוח בא המלאך שדחף את יהודה. הבנו אפוא, מה היו הסיבות שהביאו את תמר למעשה, ומה הסיבה שדחפה את יהודה למעשה. אולם, הבה נתבונן כעת, בסופו של הסיפור.

הצדקת מחליטה שאף המטרה הקדושה ביותר, אינה "מקדשת את האמצעים"

תמר שהיתה ביתו של שם (בר"ר פה,) סבלה קשות משני בעליה הראשונים ער ואונן, התאלמנה פעמיים תוך זמן קצר. הרגישה שמוליכים אותה בהבטחה שתנשא גם לשלה. והנה נפל עליה אסון קשה מכולם.

לפתע היא מוצאת את עצמה, מורשעת בזנות, מן הסוג הגרוע ביותר, שדינו מיתת בית דין. לא רק המוות מפחיד אותה, אלא שבעתיים מדאיגה אותה העובדה ששמה מוכתם באופן המחפיר ביותר האפשרי. היא בתו של הצדיק הגדול שם, שהיה גם כהן ככתוב: "וּמִלְכֵי צֶדֶק מֶלֶךְ שָׁלֵם הוֹצִיא לָחֶם וַיֵּין וְהוּא כֹהֵן לֹא-לְעֹלֹן" (בראשית יד, יח וברש"י), שהשתדכה למשפחת יעקב, מעטה כעת קלון כבד על שתי המשפחות המכובדות ביותר בעולם. ומעבר לכך היא גורמת לחילול ה' שאין דומה לו שכל העולם יאמר, שאותה אשה, שהיתה ידועה כ'רבנית' גדולה, צדקת נשגבה וצנועה באופן מופרז ביותר, התגלתה כ'צבועה', שנאפה בהיותה "אשת איש" – "זקוקה ליבם" – חרפה נוראה! בעוד, שהיא יודעת בתוככי נפשה, שאין בה אף לא שמץ וסרסר עבירה. שהרי באותה תקופה, מצוות יבום נהגה, לא רק באחי המת, אלא גם באביו, כמו שכתב הרמב"ן.

אבל ניסיון נוסף מפרכס בתוככי ליבה של תמר. הבה נתאר לעצמנו, את הרגשתה הקשה של אותה צדקת. לאחר כל מאמצי הכבירים, לדכא את מידת הצניעות הגדולה שהייתה רוויה בה, עד לעומק עצמותיה, וזאת כדי להוליד ילדים מיהודה, ולהוריד לעולם, באופן זה את אורו של משיח. ואף הצליחה בביצוע המשימה והתעברה, תיכף ומיד, דבר נדיר כשלעצמו. הנה, כל אותו דבר נפלא, עומד להיחרב! בכך שישרפוה בעודה בהריון, ולא ימתינו, אף עד הולדת התאומים, **אורו של משיח בן דוד יכבה בטרם זרח!**

והנה באפשרותה, להטיח ביהודה את כל האמת בפניו, שהוא אביהם של העוברים. מאחר ויש בידה את הערבון, שכולל דברים אישיים, שאין אדם עשוי להשאילם לאחר, או לאבד את כולם יחד, במקום אחד, יוכח מעבר לכל ספק, שהיא דוברת אמת. אם יהודה יכחיש הכל, למרות טענותיה והוכחותיה, אזי, באפשרותה להזמין לעדות את רעהו של יהודה, חירה העדולמי. אם אכן, תעשה זאת, היא תזוכה במשפט ובכך: ינצלו חייה, תוסר חרפתה וכבודה יוחזר לה, וכך יוותר בחיים זוג התאומים, **וכך יגיח ויאיר אורו של משיח.**

זהו, חשבון אמיתי כנה וישר. 'חשבון הוגן' מאוד, לכל הדעות, על יהודה ליטול אחריות ולהודות באבהות! אולם, מנגד עמדה בפני תמר, דילמה קשה. בכך היא תפגע בכבודו ובמעמדו של יהודה. אותו אדם, הידוע בצבור, כאיש נכבד, צדיק, אמיתי וישר דרך, יצטייר בעיני הבריות, כאדם שדרכו לילך אצל נשים העומדות בצידי הדרכים. ומכאן, **שיחשבוהו לאדם צבוע ומעמיד פנים**, שאין תוכו כבד. הנה

בעוד, בעיני הבריות מציג הוא את עצמו כאיש קדוש, הרי בסתר נוהג הוא באופן הפוך לחלוטין. **איש לא יעלה בדעתו, שהיה זה מעשה חד-פעמי**, שנעשה על ידי יהודה 'בעל-כורחו', בגלל מלאך גדול שבא ודחפו! אף אחד לא יוכל לשער שתמר הצדקת, על ידי תפילותיה ובטחונה בה' ומסירות נפשה המדהימה, **יצרו את אותו כוח, נורא ואדיר, ששאב את יהודה אליה**. כל זאת, רק היא יודעת, אינה יכולה להשיח זאת לזולתה, ואיש גם לא יאמין לה!

תמר מחליטה שלא להלבין את פני יהודה, אף אם תשלם על כך בחייה!

אז גומלת בליבה החלטה, היא לא תחשוף את יהודה אף אם תוצא להורג. גם אם תוכניותיה וחלומותיה, שכל כולם קודש קודשים, יתנפצו אלי סלע, ואותם תאומים, שיודעת היא באופן ודאי, שנשמות גדולות מאוד הם, שהרי "היתה אומרת לחברותיה עברו מלפני **שאני טעונה מלאכים**" (תנחומא ישן, וישב יז).

ברם, תמר החליטה לעשות ניסיון אחרון, לפנות אל מצפונה ויושרו הפנימי של יהודה. כמו שכתב הספורנו: "שלא נפל לבה מהשתדל לזכות את עצמה אף על פי שהיו מוציאים אותה להשרף כי היה לבה כלב הארי" (לח, כה). לכן דייקו חז"ל מן הפסוק: "הוא מוציאת וְהִיא שִׁלְחָה אֶל חֲמִיָּהּ" (לח, כה), שרק לאחר שנסתיים המשפט, וכבר היתה בדרכה לביצוע גזר הדין, החליטה לעשות ניסיון אחרון, להישאר בחיים. היא לא רצתה להישיר מבט לעיני יהודה בכדי לא להביך אותו וללחוץ עליו באופן שלא יוכל לעמוד בפניו. לכן, **רק לאחר שיצאה מבית הדין** היא שלחה ליהודה את החותמת, הפתילים והמטה ורמזה שלבעל החפצים לו היא הרה. והיה אם יהודה יודה מעצמו מוטב, ואם לאו, תקבל את הדין באהבה!

אמרו חז"ל: הכר נא למי, נא אין נא אלא לשון בקשה אמרה ליה בבקשה ממך הכר נא פני בוראיך ואל תעלם עיניך ממני (סוטה, שם), ברש"י: "ואל תאבד שלש נפשות".

מכאן הסיקו חז"ל: "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים מנלן מתמר" (סוטה י, ב), והובאו הדברים בפירש"י.

יהודה מודה באשמתו ומצדיק עליו דין שמים

ואז, ברגע אחד, מתבררת ליהודה האמת במלואה, ומיד הוא מודה ומתוודה: "וַיֵּכֶר יְהוּדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי" (לח, כו).

ובתרגום ירושלמי [בתרגום חופשין] נאמר: "ויכר יהודה – שלשת העדים. ויקם על רגליו ויאמר בבקשה מכם אחי ואנשי בית אבי, קבלו ממני: **במדה שאדם מודד בה מודדין לו בין מדה טובה ובין מדה רעה**."

וטובתו של כל איש שמגלה מעשיו. על שלקחתי כתונת הפסים של יוסף אחי וצבעתי אותה בדם של עז והגשתי אותה לפני רגלי אבי ואמרתי לו **הכר נא** הכתנת בנך היא זאת או לא, מדה כנגד מדה סדר כנגד סדר טוב **לי בושח בעולם הזה ולא בושח לעולם הבא**, טוב לי שריפה באש כבה ואין אני נשרף באש אוכלה אש. זכאית היא תמר כלתי במשפט. ממני, היא הרה חלילה לה לתמר כלתי אין היא הרה בנים של זנות, בגלל שלא נתתי אותה לשלה בני. בת קול יצאה מן השמים ואמרה **שניכם זכאים בדין מאת ה' היה הדבר**."

יהודה, מגלה אומץ, כנות וישרות, לא רק שמודה בעובדות, אלא גם מצדיק עליו דין שמים, שהדבר היה צריך להיעשות בדרך כה מפותלת, שהוא ידחף על ידי מלאך לבצע מעשה, שלא חפץ לעשותו, יצטרך להרשיע את כלתו על חטא שכלל לא עשתה. להלבין את פניה ברבים, בעוד שהיא, אותה צדקת עדינת הנפש, אף על סף המוות לא הלבנה את פניו. וכל זה מגיע לו, מידה כנגד מידה, **באותה לשון ממש**, נעשה לו הדבר, כפי שעשה הוא לאביו, יעקב אע"ה. הוא אמר "הכר נא" לכן נאמר גם לו "הכר נא"!

זו דרכם של צדיקים וצדקניות, אשר כל מעשיהם לשם שמים. ואף אם טועים הם, וכבר אמר הכתוב: "אין צדיק בְּאֶרֶץ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה טוֹב וְלֹא יִחָטֵא" (קהלת ז, ב). חטא – אין פירושו מזיד, אלא שוגג. הצדיקים אינם עוברים עבירות במזיד, אבל משוגג לא ימלט איש. ברם, כבר פירשו חז"ל: "אם ראית תלמיד חכם שעבר עבירה בלילה אל תהרהר אחריו ביום שמא עשה תשובה. שמא סלקא דעתך? אלא ודאי עשה תשובה" (ברכות יט, א). כלומר, שהצדיקים מחפשים ובודקים את מעשיהם, מתקנים מיד את הצריך תיקון, אף אם בכך תגרם להם בושח או נזק אחר, מכל סוג שהוא.

חשוב להוסיף הארה של הגאון הגדול רבי אברהם יפהן זצ"ל, ראש ישיבות נבחרדוק וחתנו של הסבא:

"הרבה עצות ותחבולות היו בידי יהודה כדי להתחמק בצורה דיפלומטית וגם להציל את חיי תמר ועובריה, כדי למנוע חילול השם. אילו היה מרגיש שיש בזה חילול השם. אולם יהודה בחר **להודות על האמת בפה מלא בלי שום אמתלאות, משום שזהו באמת הקידוש השם הכי גדול**. יהודה הבין שמה שירד כבודו על ידי הודאתו אין בזה אלא הקרבה למען בירור האמת וכל מה שהאדם יותר מקריב עבור האמת יותר גדול הקידוש השם. אדרבה, **החילול השם הכי גדול הוא מה שמתעלם מן האמת משום חישובים אנוכיים**, מה שאינו מוכן לוותר על

כספו ומעמדו למען כבוד שמים. בזה שהאדם מפקיר את כל החישובים הקטנטנים שלו ונעשה כאסקופא הנדרסת למענו יתברך, בזה מראה גודל החשיבות והחביבות שיש לו עבור דבר ה' " (המוסר והדעת, בראשית, עמ' קצח) .

ולכן אמרו חז"ל: "יהודה שקדש שם שמים בפרהסיא זכה ונקרא כולו על שמו של הקב"ה" (סוטה, שם). ובתרגום יונתן [בתרגום חופשי] הוסיף: "יהודה אתה הודית על מעשה של תמר בגלל זה לך יודו אחיך **ויקראו יהודים על שמך**". הודאה זו של יהודה, שעל פניו, היתה אמורה לפגוע בכבודו, לדורי דורות, היא זו שגרמה לו למעשה, לזכות לדרגות רוחניות נפלאות. וכך אמרו חז"ל במדרש: "ויכר יהודה, ולמה נתן הקב"ה **כתר ליהודה** כו'? אלא שדן דין אמת לתמר, לכן נעשה דיין לעולם. כך יהודה בא דין תמר לפניו שתשרף והוא זיכה אותה, מפני שמצא לה זכות. כיצד היו יצחק ויעקב יושבין שם וכל אחיו היו מחפין אותו, הכיר יהודה למקום ואמר אמיתת הדבר ואמר צדקה ממני, **ועשאו הקב"ה נשיא**" (שמ"ר פל, טז).

אף בזכות למלכות, לדורי דורות ולנצח נצחים, זכה בזכות שהודה בחטאו. וכך אמרו חז"ל, שדוד זכה במלכות, למרות שחטא פעמיים (יומא כב, ב), מכיוון שמיד בהיודע לו חטאו, הודה בו. ואילו שאול המלך, למרות שדרגתו הרוחנית היתה גבוהה בהרבה מזו של דוד, חטא חטא אחד, והודח מן המלוכה. וזאת מכיוון, שהתווכח עם שמואל, שהוכיחו על חטאו, וטען, שלא חטא כלל, אלא שקיים את ציווי ה'. לאחר שהוכח לו, שהציווי לא קוים, חזר והאשים את העם בחטא. לכן קויים בהם: **"מִכֶּסֶה פֶּשְׁעוֹ לֹא יַצְלִיחַ וּמוֹדָה יַעֲזֹב יְרֵחֶם"** (משלי כח, יג).

מה בין תמר ואשת פוטיפר!?

לסיום, נציג את דבריו העמוקים והנפלאים של המשגיח דמיר זצ"ל: "מדרש פליאה, מובא ברש"י פ' וישב על פסוק (לט, א) 'ויוסף הורד' וז"ל חוזר לענין ראשון וכו', ועוד כדי לסמוך מעשה אשתו של פוטיפרע למעשה תמר, **לומר לך מה זה לשם שמים נתכוונה אף זה לשם שמים נתכוונה**, שראתה באיצטרולוגין שלה שעתידה להעמיד בנים ממנו ואינה יודעת אם ממנה אם מבתה עכ"ל. ראה נפלאות גדולות, איך כלולים בדברים קצרים ענינים רמים ונשגבים. **וחז"ל לא ידאו להגיז כי אשתו של פוטיפרע נתכוונה לשם שמים ולא לדבר אחר**. וראשית מחשבתה וכוונתה היתה לשם שמים. עד כי השוו אותה למעשה תמר הצדקת. ובמה היה ההבדל בינם, ובמה נתרחקו זה מזה כל כך. עד שבמקום אחר שם

הזכירה חז"ל (רש"י שם מ, א) בלשון ארורה? – כי אם, רק באחרית דבר, שאף כי בראשיתה היתה כונתה לטוב, ובכל זאת בעת שחפצה להוציא כוונתה לפועל ולמעשה, פגשה עקולי ופשוטי בדרכה שלא נתרצו לה, והיא יראה פן תתגלה חרפתה וקלונה ברבים, לא היתה יכולה לעמוד בנסיון, **ומדותיה הרעות והמושחתות**, אשר דרך שם הוציאה את מחשבתה בדרך השתלשלות, **נתהפכו תיכף מטוב לרע**, עד כי בסוף מעשה נאבדה כל כוונת מחשבתה הטובה, ונתגלה במעשה ובפועל, רציחה נוראה, ומסרה לסכנה נפשו של יוסף, והביאתו סוף כל סוף לבית הסוהר שתיים עשרה שנה על לא דבר וחפתה עליו דברים אשר לא יעשו, ואיך מתאים זאת הראשית עם האחרית?

ולחפך, רואים אנו במעשה תמר הצדקת. מתחילה היתה כוונה לשם שמים, וכל העת שהוציאה מחשבתה לפועל שמרה את עצמה גם כן, שילכו כל הדברים בדרכי לשם שמים, **ודבר לא הזיז אותה ממקומה, היינו ממחשבת לשם שמים**, כל הרוחות שבעולם! ואף כשמסרוה לדין, ודונה בשריפה, ובכל זאת אמר הכתוב (שם לח, כה), 'היא מוצאת והיא שלחה וגו'', **לא נתבלבלה לא נתעוררה אף לצאת מגדר הדין, אף להלבין פני חבריו במצב של סכנת נפשות כשהוציאה לישרף**, וחז"ל הק' (סוטה י, ב) למדו ממנה כי נח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חבריו ברבים. **היאומן כי יסופר להיות במנוחה כל כך, במצב [סכנת] מות מרחפת עליה. אין זאת כל אחד גבורת ארי ... ואין פלא כי יצא מפועל כזה תוצאות גדולות**, כמו מלכות בית דוד" (דחו"מ ח"ג, עמ' ריג).

רואים אנו בדבריו, שהמבחן האמיתי האם כוונת האדם היא לשם שמים, אם לאו, הוא בשעה שמגיע למכשול כלשהו. כוונתה של תמר הייתה לשם שמים, לכן, הקריבה את כל ישותה, והשפילה את עצמה מאוד, מאוד. אולם, ברגע שהיא הגיעה, לפרשת דרכים, העדיפה לוותר על כל אותה עבודה שהיא השקיעה, ועל תקוות עם ישראל והאנושות כולה, התלויה באורו של משיח, ובלבד, שלא לעבור על איסור מן התורה, והוא הלבנת פני האדם ברבים.

אשת פוטיפר, גם היא לשם שמים התכוונה. אולם, רק בתחילת הדרך. אבל כשסירב יוסף לשתף עמה פעולה, ראתה את גאוותה נפגעת, וחשה בתאוותה הבוערת שלא באה על סיפוקה, אזי החלה לאיים עליו באיומים קשים ונוראים באם לא ייענה לה, כמו שאמרו חז"ל במדרש היא שלחה ליהודה את החותמת, הפתילים והמטה ורמזה שלבעל החפצים לו היא הרה: "כובלתך אני... כופפת אני את קומתך... מסמא אני את עיניך", כשראתה שאין רוחו נשברת החלה לענותו "עד

שנתנה שרתוע של ברזל תחת צוארו, עד שיתלה ויביט בה. אף על פי כן לא היה מביט בה" (בר"ר פז, יא). כשפקעה סבלנותה החליטה לתקוף אותו, ולאחר שנמלט ממנה, גמרה בליבה להעליל עליו עלילת זדון, כדי שימיתו וכל זה על שלא ציית לדרישתה. כאן יצא המרצע מן השק, והוכח שרחוקה היא מן הקדושה, ומוזכר זכרה לדיראון עולם. בעוד, תמר, נכנסה לספרן של הצדיקות הנערצות בזיכרון כלל ישראל, ועד היום נקראות נשים רבות על שמה.

סיכום: יהודה ותמר, עברו ניסיון קשה מאוד. תמר – בתחילה, כשהחליטה לעמוד על אם הדרך, ולבסוף, כשהחליטה להישרף ולא להסגיר את יהודה. גם יהודה עבר ניסיון קשה, בשעה שהודה ולא בוש, וכך הוכיח את גבורת נפשו, וזכה לתהילת עולם, ולכתר מלכות בראשו. אשת פוטיפר – שלא עמדה בניסיון, הוכיח סופה על תחילתה, שהיא רותמת כוונות לשם שמים, כשהן תואמות את צרכיה ורצונותיה.